İslam ve Hristiyanlık

Mukayeseli Perspektiften Teolojik / Kelamî Temalar

John Renard

Çevirenler:
Prof. Dr. Adnan Bülent Baloğlu
Hüseyin Gündoğar

Bilge
Kültür·Sanat

John Renard

Uzun yıllar sürdürdüğü Saint Louis Üniversitesi Teoloji Çalışmaları Bölümü'ndeki aktif öğretim üyeliği görevinin ardından bugün aynı üniversitede "Emeritus Profesör" (Emekli Öğretim Üyesi) unvanıyla akademik çalışmalarına devam etmektedir. Harvard Üniversitesi Yakın Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü'nden aldığı doktora derecesiyle İslam araştırmaları, mukayeseli teoloji, tasavvuf ve dinî estetik alanlarında yarım asra yaklaşan bir müktesebata sahiptir. Özellikle Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında karşılıklı anlayışa dayalı, kalıcı entelektüel köprüler kurmaya odaklanan Renard, günümüzde de teolojik kaynakların tahlili ve mukayeseli dinler tarihi üzerine makale ve konferans çalışmalarıyla literatüre katkı sunmayı sürdürmektedir. Yazarın önemli bir kısmı UC Press'ten yayımlanan çok sayıdaki kitabı arasında şunlar yer almaktadır: *Seven Doors to Islam: Spirituality and the Religious Life of Muslims; Windows on the House of Islam: Muslim Sources on Spirituality and Religious Life; Friends of God: Islamic Images of Piety, Commitment, and Servanthood; Tales of God's Friends: Islamic Hagiography in Translation; Islamic Theological Themes: A Primary Source Reader; The Handy Islam Answer Book; Crossing Confessional Boundaries: Exemplary Lives in Jewish, Christian, and Islamic Traditions; Rumi: A Life in Pictures.*

Babam George (1911–2009),
annem Virginia (1915–2006) ve mesleki hayatını
İslam'ın teolojik geleneklerinin zenginliklerini
anlamaya ve paylaşmaya adayan Richard J. McCarthy,
SJ (1913–1981)'nin aziz hatıralarına minnetle...

İçindekiler

Çevirmenlerin Sunuşu 9
Sunuş 15
Önsöz: Hristiyanlar ve Müslümanlar Arasında Karşılıklı Teolojik İletişim: Geriye Dönük Bir Değerlendirme 27

Giriş: Teolojik Temalar ve Alt Disiplinler 43

KISIM I. TARİHSEL BOYUTLAR: ZAMAN VE MEKÂN UFKUNDA İLAHÎ HİTABIN VE İLAHÎ MÜDAHALENİN YORUMLANMASI 79

Bölüm 1: Kutsal Kaynaklar ve İnanç Toplumlarının Teşekkülü/Kökenleri 81
Bölüm 2: Gelişim ve Yayılma 113

KISIM II. AKÎDEVÎ BOYUTLAR: İMAN VE DİNÎ BİR DİSİPLİN OLARAK TEOLOJİNİN/KELAMIN TEKÂMÜLÜ 141
Bölüm 3: Hikâyeden Akîdeye 143
Bölüm 4: Teolojik/Kelamî Disiplinlerin Doğuşu ve Teşekkülü 169

KISIM III. KURUMSAL BOYUTLAR TEOLOJİK TEMELLİ TOPLULUĞUN YAPILARI 201
Bölüm 5: Taş/Tuğla ve Harcın Ardında [Suretin Arkasındaki Mana] 203
Bölüm 6: Tarihsel Tezahürleri ve Fonksiyonları Açısından Müesseseler 235

KISIM IV. ETİK/AHLAKÎ VE MANEVÎ BOYUTLAR İNANCIN ZAHİRÎ VE BATINÎ YOLCULUKLARININ İZİNİ SÜRMEK 265
Bölüm 7: Teolojik Etikte Kaynaklar, Yöntemler ve Toplumsal Değerler 267
Bölüm 8: Maneviyat Geleneklerinde Kaynaklar ve Modeller 303
Bölüm 9: Dua ve Mistik Teolojide Temalar 331

Son Söz: Hristiyan-Müslüman Teolojik İletişiminin İhtimallerine Dair Mülahazalar 361

Notlar 375
Teoloji / İlahiyat Sözlüğü 405
Seçme Kaynakça 411
Genel Dizin 431
İsimler, Şahıslar ve Gruplar Dizini x
Kutsal Metin Atıfları Dizini x

Çevirmenlerin Sunuşu

Mütercimlik, iki kıyı arasında kuru kelime yığınlarını taşımak olmadığına göre, elinizdeki çeviri de bir dilden diğerine salt, mekanik bir dilsel aktarım örneği olarak görülmemelidir. Tarihsel derinliği ve kavramsal yoğunluğu yüksek bir eserle yüz yüze olduğumuz bilinciyle metne nüfuz etmek hareket noktamız olmuştur. Malumdur ki, her kavram, tarihin derinliklerinden süzülerek gelirken kendi kültürünün, tarihinin ve felsefi köklerinin tohumlarını da beraberinde getirir. Bu bakımdan nefes alıp veren canlı birer organizma mesabesindedirler. Her bir kavram, bagajında kendi kültürel habitatının mantık örgüsünü de taşır. Dolayısıyla mütercim, olağanüstü kavram yüklü çetin metinlerin anlam dünyasında bir hasara sebebiyet vermeden, bir başka deyişle, kavramın özündeki çok katmanlı anlam dünyasını zayi etmeden, tohumlarının hedef dilin toprağında yeniden hayat bulmasını sağlamakla yükümlüdür. Şu hâlde mütercimliği, bir dilin ruhunu, o taze şevki ve özü incitmeden bir başka dilin kalıplarına üfleme zanaatı olarak tanımlamak doğru olacaktır.

Çevirisini sunduğumuz eser, uzun yıllar Saint Louis Üniversitesi Teolojik Çalışmalar Bölümü profesörü olarak görev yapmış, mukayeseli teoloji, dinler tarihi, İslam ve Hristiyan teolojisi dersleri vermiş bir akademisyene, İslam uzmanı Katolik John Renard'a aittir. Renard, kendi inanç ve kültür dünyasının tarihsel ve kavramsal belleğine tam bir sadakatle derinden bağlıdır. Ona göre, inançlar arasındaki farklılıklar kültürler arasında dışlayıcı birer duvar olmamalıdır. Bu noktadan hareketle, İslam ve Hristiyan gelenekleri arasındaki teolojik mukayeseden yola çıkarak benzerlikleri görünür kılmayı, farklılıkları yapıcı bir zeminde konumlandırmayı ve böylece, inanç dünyaları arasında entelektüel bir köprü inşa etmeyi amaçlar. Derin bir hürmetle,

İslam dinini ve teolojik mirasını sığ bir oryantalizmin ötesine taşır ve bu emeğini fevkalade önemli bir eserle taçlandırır. İki büyük ve kadim geleneği kökü asırlara uzanan dogmatik kutuplaşmaların ve sığ polemiklerin cenderesinden kurtarmayı hayal eder. Bu amaçla, her iki inanç dünyasını kurumsal, teolojik ve tarihsel süreklilikler zemininde okuyarak aralarındaki benzerlik, paralellik ve farklılıkları keşif yolculuğuna çıkar. Tüm dikkat ve enerjisini ortak teolojik mirası ve vahyî olanın rasyonel savunma zeminini, medeniyetimizin irfani ve akademik hafızasıyla yeniden inşaya harcar. Çağın tek tipleştirici ve çatışmacı diline teslim olmamak için direnir. İslam'ın ve Hristiyanlığın kendi doğalarına has özelliklerini "estetik ve yapısal zenginlikler" kabul eder; İslam'ın değerlerine karşı zarif ve kuşatıcı üslup ile yaklaşır. Tüm bu teknik, terminolojik ve kavramsal titizliğin ötesinde müellif; iki büyük kurumsal gelenek arasındaki teolojik mukayeseden yola çıkarken, farklılıkları birer çatışma vesilesi olarak değil, ortak bir insani ve ilahi zeminin ayrı birer tezahürü şeklinde okur. Bu yönüyle elinizdeki çalışma, bir kez daha vurgulamak gerekirse, kadim inançların kurumsal yapılarındaki derin benzerlikleri aşikâr kılarak; önyargılardan uzak, samimi, derinlikli ve hoşgörüyle harmanlanmış küresel bir iletişim köprüsü kurma çabasının entelektüel bir mahsulüdür.

Elinizdeki eser, yazarın zihin dünyasını tam manasıyla yansıtması bakımından da önemlidir. Biz de sadık bir Katolik olan Renard'ın emeğine saygı gereği, başta zikrettiğimiz ilkeye bağlı kalarak diller arası mekanik bir aktarımın ötesine geçmeyi hedefledik. Hristiyan teolojisinin kavram deryasının derinlerinden süzülen ifadeleri herhangi bir anlam kaybına uğratmadan İslam düşünce atlasındaki en doğru ve asil yankılarıyla buluştururken kelimelerin haysiyetini gözetmeye, onların tarihsel ve kavramsal değerini bir sarraf titizliğiyle vermeye özen gösterdik. Renard'ın eserini Türkçenin nehir yatağına taşırken ahlaki ve akademik bir sorumluluk duygusu ile hareket ettik. Çeviri sürecinde, kelimelerin zahirî anlamlarıyla yetinmedik, yazarın inşa etmeyi amaçladığı o iletişim iklimini koruyarak, iki kıyının birbirini kendi özgün dilleri ve kimlikleri üzerinden doğru bir biçimde

anlamalarına katkı sunmayı şiar edindik. Yabancı bir dilde kaleme alınmış böylesine tarihsel veri ve kavram yüklü bir eseri anlam zayiatına uğratmadan kendi dilimizin, kültür ve tefekkür dünyamızın limanına yanaştırabilmek için azami bir estetik ve metodolojik hassasiyet sergilemek öncelikli gayemiz oldu.

Bu doğrultuda metni Türkçeleştirirken, basmakalıp tercüme yöntemlerinin ötesine geçerek "kavramsal yerlileştirme" ve "teolojik sadakat" ilkelerini rehber edindik. Terminolojik mimariyi yükseltirken, Batı teolojisi ve sosyolojisine ait modern mefhumları İslam düşünce atlasındaki muadilleriyle buluşturduk. Böylece yazarın hedeflediği evrensel manayı, kendi akademik ve irfanî hafızamızın imkânlarıyla yeniden seslendirmeyi amaçladık. Bilhassa Hristiyan geleneğindeki "teoloji" ile İslam düşüncesindeki "kelam" ilminin metodolojik akrabalığını görünür kılmak adına teoloji/kelam ve teolog/kelamcı terimlerini (her zaman değil, gerekli olduğunda) birbirini besleyecek şekilde zikrettik, ki vahyî olanın rasyonel bir dile dökülmesindeki o ortak aklı savunma zeminine işaret edebilelim. Bu anlam örgüsü içinde zaman zaman müracaat ettiğimiz köşeli parantezler [ ] yazarın zihnindeki örtük manaları aşikâr kılan semantik köprüler ve zihinsel şerhler vazifesi görmüştür. Neticede, lüzumsuz süslerin gölgesinde kalmayan ama fikrin heybetinden de taviz vermeyen duru bir üslupla, cümlelerin okuru doğrudan hakikatin kendisiyle hemhâl edeceği berrak bir akış yakalamaya gayret ettik.

Tercih ettiğimiz *kredo/akide*, *şârih*, *müessir kaynak* ve *hülâsa* gibi kavramsal dokunuşlar, metni mekanik bir soğukluğun kıyısından alıp akademik bir üst dilin iklimine taşımıştır. Böylelikle, yazarın sosyolojik titizliği ile medeniyetimizin kurumsal vakarı arasında dengeli ve muhkem bir tefekkür köprüsü inşa edilmiştir. Bu dilsel hassasiyetin bir tezahürü olarak, İslam'ın peygamberlik tasavvuruna ve okurumuzun inanç dünyasına duyduğumuz derin hürmetin bir gereği olarak, başta Hz. Muhammed ve Hz. Musa olmak üzere zikredilen tüm nebevi isimleri geleneksel tazim ifademiz olan "Hz." (Hazret) unvanıyla taçlandırdık. Bilhassa Hristiyanlık geleneği bağlamında zikredilen Hz. İsa'yı da aynı hürmet halkasına dâhil ederek, metni

kendi irfanî dünyamızın ortak vicdanıyla ve İslam'ın nübüvvet algısındaki kuşatıcılıkla yeniden seslendirmeyi tercih ettik.

Eserin özgün yapısını korurken, Türkçedeki akademik ve düşünsel karşılığını en üst seviyeye çıkarmak adına çeviri sürecinde belirli metodolojik ilkeler gözetilmiştir. Bu minvalde, metnin arka planındaki kavramsal çerçevenin okur tarafından daha berrak bir biçimde idrak edilebilmesi amacıyla, derinleştirilmeye muhtaç görülen yapısal unsurlar yıldız imli (*) çevirmen notlarıyla zenginleştirilmiştir. Metinde geçen Kur'an-ı Kerim alıntıları kaynaklandırılmış ve okura kolaylık sağlamak adına ait oldukları sure isimleri açıkça belirtilmiştir. Müellifin metindeki bazı maddi ve kavramsal bilgi hatalarına metnin aslına halel getirmeden müdahale edilmiş; bu aksaklıklar rasyonel ve akademik dayanaklarıyla birlikte dipnotlarda tashih edilmiştir. Son olarak, tarihsel süreklilikteki belirsizlikleri asgariye indirmek adına, kesinlik taşımayan yaklaşık ve tahmini tarihler okura "yak." kısaltmasıyla sunulmuştur. Tüm bu dokunuşların yegâne gayesi, yazarın muradını incitmeden okura daha konforlu ve derinlikli bir okuma tecrübesi sunabilmektir.

Bu bağlamda, dipnotların hazırlanması, kavramsal karşılaştırmalar ve içerik kontrolü süreçlerinde, çağımızın sunduğu teknolojik imkânlardan biri olan yapay zekâ teknolojisinden de entelektüel bir asistan olarak istifade edilmiştir. Bu katkıyı, yeni nesil akademik ahlakın ve şeffaflık ilkesinin bir gereği olarak okurla paylaşmayı bilimsel bir vecibe addediyoruz.

"Taş/Tuğla ve Harcın Ardında" ifadesinde sembolleşen görünmez otorite yapılarını izlerken, her bir kurumsal birimin göksel bir nizamın yeryüzündeki mikrokozmik bir sürümü olduğunu hissettiren bu nefes alan "ses", artık okuyucuyu iki farklı medeniyetin kurumlar üzerinden yaptığı sessiz konuşmaya ve bu konuşmanın vaat ettiği barışçıl ufka şahitlik etmeye davet etmektedir.

Bu çalışmanın, dinler tarihi ve sosyoloji disiplinlerinin kesişim noktasında duran araştırmacılar ve bu sahada kalem oynatan genç dimağlar için sadece bir veri kaynağı değil, aynı zamanda bir 'karşılaştırmalı okuma usulü' sunmasını ümit ediyoruz.

Zira her kurumsal yapı, kendi tarihsel serüveni içerisinde kutsal olanı toplumsal bir zemine tahvil ederken aslında evrensel bir beşerî tecrübeyi de fısıldamaktadır. Okuyucunun, bu satırlarda sadece yabancı bir geleneğin yabancı kurumlarını değil, aynı zamanda inancın kurumsallaşma sancılarını ve bu sancılardan doğan medeniyet dokusunu keşfetmesi en büyük arzu ve temennimizdir. Sayfalar çevrildikçe görülecektir ki, kullanılan harç farklı olsa da insanlığın o 'yüce hakikat' etrafında inşa etmeye çalıştığı mana sarayı, ortak bir zihnî mimarinin eseridir.

Teo-politik söylemlerin ve inanç merkezli kutuplaşmaların dünya barışını tehdit ettiği, dinî kavramların mülkiyet ve egemenlik hırslarına kurban edildiği günümüz küresel ikliminde, bu eserin sunduğu perspektif hayati bir önem arz etmektedir. Özellikle "vadedilmiş topraklar" gibi teolojik mottoların dar, fanatik ve dışlayıcı yorumlarla siyasal birer silaha dönüştürüldüğü, bu uğurda derin insani yaraların açıldığı bir vasatta yazar; dinlerin birer çatışma aracı olarak araçsallaştırılmasına karşı, farklılıkları ortak bir insani ve ilahi zeminin tezahürleri olarak okumaktadır. Eserin, dinler arasında hoşgörü ve iletişimi yüzeysel bir nezaket protokolünden çıkarıp, yapısal bir hakikat arayışına dönüştürme çabası aşikârdır. Verilmek istenen mesaj, barışın ancak kutsal metinlerin ve iddiaların birer mülkiyet kavgası olmadığıdır. Dolayısıyla mesajın inşası, birbirimizin hukukuna duyulan sahih bir bilgi ve hürmet zemini üzerinden ancak mümkün olabilecektir.

Önemle belirtilmelidir ki yazar, bu mukayeseli analizinde İslam dinini ve Müslüman toplulukların tarihsel tecrübesini sadece bir 'araştırma nesnesi' olarak değil, yaşayan ve saygı duyulması gereken devasa bir medeniyet havzası olarak konumlandırmaktadır. Metnin bütününe hâkim olan bu entelektüel nezaket ve 'içeriden anlama' gayreti, yazarın İslam'ın kurumsal vakarına ve Müslümanların inanç dünyasına duyduğu derin saygının bir tezahürüdür. Farklılıkları bir noksanlık değil, ilahi muradın yeryüzündeki zengin birer tecellisi olarak gören bu yaklaşım; okuyucuyu savunmacı bir refleksten uzaklaştırarak, iki büyük gelenek arasındaki ortak 'kutsal mirası'

keşfetmeye davet etmektedir. Bu bakış açısı, elinizdeki eseri sadece akademik bir çalışma olmaktan çıkarıp, günümüz dünyasının en çok ihtiyaç duyduğu 'sahih' bir dinler arası iletişim zeminine taşımaktadır.

Nihayet bu fikrî yolculuğun ermesinde ve metnin son şeklini almasında, kelimelerin tartısını ve cümlelerin ahengini keskin bir nazarla tartarak titiz son okumasını gerçekleştiren kıymetli dostumuz Abdülkadir Bekiroğlu'na özel bir teşekkür borçluyuz. Eserin, tıpkı *Müslüman Bilincin Kapanması* adlı çevirimizde olduğu gibi, yüksek bir baskı kalitesi ile okuyucuya ulaşmasında maddi desteğini esirgemeyen kıymetli dostumuz Ahmet Kanar'a da bir kez daha teşekkür ediyoruz. Ayrıca bu entelektüel emeği basılı bir eserin kurumsal vakarına dönüştüren Bilge Kültür Sanat yayınevinin seçkin yöneticilerine, emektar çalışanlarına ve süreci başından beri büyük bir titizlikle takip eden Tuğba Yigen Hanım'a kalbî bir şükran borçluyuz. Onların estetik gayreti ve yayın dünyasındaki mümtaz duruşu olmasaydı, bu kelam köprüsü eksik kalırdı.

Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU
Hüseyin GÜNDOĞAR
29 Mayıs 2025 / Ankara

BÖLÜM 1

Kutsal Kaynaklar ve İnanç Toplumlarının Teşekkülü/Kökenleri

Bu bölümde iki temel teolojik tema ele alınmaktadır. İlk olarak, kutsal metinlerin teşekkülü, kabulü ve tefsir tarihi açısından bakıldığında, Hristiyan ve Müslüman gelenekleri kayda değer benzerliklerin yanı sıra önemli farklılıklar da sergilerler. Her ne kadar her iki gelenek de nihayetinde kendine has bir kutsal metin etrafında şekillenmiş olsa da Müslüman toplumu bizzat kutsal metnin [Kur'an-ı Kerim'in] vahyedildiği süreçte büyüyüp serpilmiştir. Buna mukabil Hristiyanlar için, çok yazarlı bir yapıya sahip olan Yeni Ahit'in birleşik bir kanon [kutsal liste] hâlinde teşekkülü nispeten daha geç gerçekleşmiştir. İkinci olarak, ilk Hristiyan ve Müslüman topluluklar kendi kutsal kaynaklarıyla çok farklı ilişkiler kurmuş olsalar da ilk müntesiplerden oluşan çekirdek çevreler, kendi kurucu şahsiyetleriyle kurdukları ilişki biçimleri bakımından dikkat çekici bazı benzerlikler sergilerler.

KUTSAL METİN/KİTAP, TEFSİR VE GELENEK

En büyük iki "Ehl-i Kitap" topluluğu olarak Hristiyanlar ve Müslümanlar, kendi geleneklerinin otorite kabul edilen kutsal metinlere dayandığının derin bilinci içindedirler. Her iki küresel topluluk da karmaşık kutsal metin tefsiri tarihleri inşa etmişlerdir. Her iki gelenekte de tefsir/yorumlama faaliyeti bizzat vahyedilmiş asli metinlerle ve bu metinlerin kendi içinde başlar. Bu bölümde, iki geleneğin tefsir yöntemlerini, temel türlerini ve tarihsel gelişimlerini ana hatlarıyla ortaya koyacak ve sonuç

olarak, ilgili kutsal metinlerin "kurucu şahsiyetler" olan Hz. İsa ve Hz. Muhammed hakkındaki anlatım biçimlerinin "tarihsel" yansımalarına bir bakışla bölümü noktalayacağım.

Gerek Hristiyanlık gerekse İslam gelenekleri, ister "ilham"ın bir ürünü olsun ister Tanrı'nın kelamının bizzat ulaştırılması [vasıta kılınması] şeklinde olsun, ilahi kökenli olduğuna inanılan vahiylerin yorumlanmasındaki zorluk ve hassasiyete dair köklü bir bilinç tarihine sahiptirler. Bu bilinç, bizzat kutsal metinlerin kendisiyle başlar. Bu durum, gerek metinlerin önceki "kitapları" kendi bünyelerine dâhil etme veya onlara atıfta bulunma biçimlerinde, gerekse beşer yorumunun sınırları ve kutsal hitabın muhtelif türleri arasındaki özel farklar hakkındaki daha sarih beyanlarında kendini gösterir.

Hristiyan Tefsir Çeşitleri

Hristiyan tefsir gelenekleri, Yeni Ahit'i oluşturan yirmi yedi "kitap" ile başlar.[1] Yeni Ahit eserlerinin "ilham almış" yazarları, kendilerini bir nevi tefsirî yol ayrımında buldular. Onlar Yahudi olarak, kökleri eskiye dayanan yerleşik Yahudi tefsir yöntemlerinin mirasçılarıydılar. Ancak çiçeği burnunda Hristiyan cemaatinin üyeleri olarak, İbrânî kutsal metinlerine dair yorumlarını, yeni inancın kadim Yahudi inançlarından nasıl ve ne derece ayrıştığını açıklığa kavuşturacak şekilde yeniden yönlendirme ihtiyacını fark ettiler. Meselenin can alıcı noktası, Hristiyanların Nâsıralı İsa'da gerçekleştiğini düşündükleri Yahudi mesih beklentilerinden o dramatik kopuşta yatıyordu. Bir başka deyişle, Hristiyan [inancını benimseyen] Yahudiler için Mesih'i bekleyiş sona ermişti, ancak [gerideki] Yahudi kardeşleri için bu bekleyiş hâlâ devam etmekteydi. Bu [Mesih'in gelişiyle hâsıl olan] tahakkuk durumu, gerek öteden beri beklenen Mesih'e atıfta bulunduğu düşünülen İbrânî kutsal metinleri için yeni bir yorum tarzını, gerekse daha önceleri Mesih ile ilişkilendirilmeyen metinlerin, Hristiyanların artık o uzun zamandır beklenen kurtarıcıya atfettikleri özellikleri daha iyi yansıtacak yeni bir yorum tarzını zorunlu kılıyordu.[2]

Yahudi ve Hristiyan tefsirini birbirine bağlayan süreklilik unsurları, Yeni Ahit metinlerinin İbranice kutsal metinlerinden alıntı yapma biçimlerinden de anlaşıldığı üzere çeşitli yöntemleri içermekteydi. Bire bir alıntılar, "...'nın sözleri böylece yerine gelmiş oldu [ardından Eski Ahit metninden bir alıntı gelir]" şeklinde bir ifadeyle nitelenebilir ya da Markos 15:34'ün Mezmurlar 22:2'den yaptığı nakilde olduğu gibi, okuyucuların atfın yapıldığı yeri fark edeceği varsayılarak doğrudan bir Eski Ahit metnine göndermede bulunabilir. Matta 11:2–5'te olduğu gibi, metnin bağlamını açıklayan bir yorumla birlikte veya yorumsuz olarak yapılan yaklaşık alıntılara da sıkça rastlanır. İlaveten, pek çok Yeni Ahit metni daha eski kutsal metinlere atıfta bulunurken, metnin lafzi anlamına işaret etmekle birlikte, Hristiyanlar için taşıdığı anlamı daha da berraklaştırır. Örneğin, her üç Sinoptik İncil de (Matta 27:35, Markos 15:24 ve Luka 23:34), Mezmurlar 22:18'de geçen ve bir "Mesih tiplemesi" şahsın giysilerinin kura ile paylaşıldığına dair ifadeye gönderme yapmaktadır. Son olarak, Yuhannâ İncili ve Pavlus'un Mektupları, Eski Ahit metinlerinden sık sık alıntı yapar veya bu metinlere göndermede bulunur. Bu alıntılar, anlamı "manevileştirerek" lafzi mananın çok ötesine taşır. Mesela, Yuhannâ'nın giriş bölümünde ve Romalılar 16:25–26'da olduğu gibi, her ikisi de okuyuculara Eski Ahit ile onun Mesih'te açığa çıkan "gizli anlamı" arasındaki bağı hatırlatır.[3]

Yeni Ahit yazarlarının başvurduğu Yahudi tefsir yöntemleri arasında Eski Ahit anlatılarının alegorik tarzda okunması da yer alır. Örneğin Galatyalılar 4:21–31'de İbrahim kıssasındaki çeşitli unsurlar yeniden yorumlanır. Sâre ve Hacer iki ahdi (eski ve yeni) temsil eder; İshak özgür olanları, İsmail ise henüz Yasa'nın hükmü altında bulunanları simgeler; Sina gibi yer adları da Yeni Kudüs gibi eskatolojik kavramlara işaret eder. [Bu yöntemler arasında] bazen, *peşer* olarak bilinen satır satır yorum tekniğine de rastlanır. Örneğin, Romalılar 10:5–13'ün, Tesniye 30:12–14'teki her bir ayeti Hristiyan bakış açısıyla yeniden okuyarak aslında her birinin Mesih'e bir atıf olduğunu gösterdiği örnekte olduğu gibi, bu tür örneklere metinlerde yer yer